

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

**КОНЯРСТВО – ВАЖЛИВА ГАЛУЗЬ ТВАРИННИЦТВА.
ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ВИДАТНІ ВЧЕНІ.**

Студента групи «БТ-2Б»

Катерини Диннікової

Викладач: _____

м.Дніпропетровськ 2011р.

Конярство — галузь тваринництва, яка займається розведенням та використанням коней. Конярство використовує відкриття та набутки гіпнології, науки про коней. Конярство - одна з важливих галузей тваринництва. За своїм значенням конярство завжди займало особливе становище серед інших галузей тваринництва. Роль коня протягом тисячоліть змінювалася залежно від розвитку продуктивних сил і техніки, але в історії цивілізації людства прямо або побічно завжди залишалося і удосконалювалось конярство. Кінь не тільки супроводжував і розширював можливості творчої, але і руйнівної діяльності людини, в якій широко використовувався «військовий кінь». Кінь відрізняється різнобічними господарсько-корисними ознаками. Не можна забувати й того, що в давнину завдяки коню людина могла освоїти нові величезні простори. Кінь підвищував ефективність праці.

Кінь свійський (лат. *Equus ferus caballus* або лат. *Equus caballus* — підвид ссавців виду кінь дикий роду кінь (*Equus*) родини Коневих (*Equidae*) ряду Конеподібних (*Equiformes*), або непарнопалих (*Perissodactyla*). Поширений на всіх континентах, крім Антарктиди, в більшості країн світу. Предком домашнього коня є не кінь Пржевальського, як вважалося раніше, а вимерлий вид дикого коня - тарпан.

Кінь здавна був помічником, трудівником та другом багатьох народів, що в різні часи населяли наш край. Це племена, що жили в далеку від нас епоху бронзи, а потім - скіфи, сармати, гуни, печеніги, торки та половці. У язичницьких віруваннях кінь був символом Сонця, символізував зв'язок з потустороннім світом. Відомості про розвиток скотарства на території сучасної України сягають IV - VI ст. до н.е. Батько історії Геродот згадує про скіфів-скотарів. За твердженнями відомого американського археолога Вальтера Суллівана "...коні вперше були приручені в степах України за 4350 років до народження Христа." Почалося все, безумовно, з диких степових коней. Літописці називали їх "в'єтроногими конями". Їх табуни тисячі років були справжньою окрасою і символом українського степу, і вже тільки потім вони стали генетичною базою для виведення нових порід коней.

Пройшли століття, і розводити коней продовжували вже козаки. "Там сіна по коліно, свіжого пойла по стойло", - так в народі визначали природні умови на території, що належала до Вольностей запорозьких козаків. На добрих харчах, серед степового вітру вицохла розкішна українська природа справжнє диво, диких коней-тарпанів. Зустріч з тими конями справляла належне враження на подорожніх. "Вони бігають з незбагненною швидкістю, принаймні удвоє швидше від доброго свійського коня." - писав вже у XVIII столітті російський академік Самуїл Гмелін. Та чужоземця вражали не лише фізичні якості тих тварин. Українські степові коні мали дуже волелюбний характер. "Спіймані в тенета живі дикі коні бігають з великим зусиллям і гинуть переважно через рік після втрати свободи..." - підкреслював вчений.

Дмитро Яворницький додав подробиць: "Вони або втечуть, або здохнуть, бо не можуть жити в неволі,- по степу бігати - оце так." Тож нашим пращурам було в кого навчитися незалежності. Ті коні були частиною оточуючого середовища, невід'ємною частиною пейзажу. Кургани, рухливі хвилі ковили, тіні хмар, що біжать схилами балок, кінські табуни, що мчаться, та курява за ними... Дикі коні надавали динамізму класичному українському ландшафту, врівноваженому і гармонійному. Ще дітьми, спостерігаючи мінливу красу тих табунів, козаки й козачки назавжди засвоювали, що то за добро таке - воля. Справжня воля! "Мешканці України, які всі звалися козаками й пишалися цим ім'ям... високі на зріст, кремезні, вправні, щедрі, не цікавляться збагаченням, ревниві до своєї волі й зовсім не придатні носити ярмо. Вони не знають

утоми, вперті і хоробрі..." - писав Жан Бенуа Щерер. Це документальне свідчення про найдинамічніший період нашої історії - надзвичайно важливе!

У козака "бідного сиротини, чорна бурка - його сват, шабля й люлька - вся родина, сивий коник - його брат". Дійсно, коні запорожців були сиві, мишачої масті, невеликі на зріст, зате міцні, сильні, крепкі в ногах, витривалі в довгих походах, неперебірливі в їжі, дивно спокійні характером і напрочуд тямовиті. Довгий час дикі та приручені запорожцями коні співіснували разом. Слава тих запорожських коней сягала як Східної, так і Західної Європи, а від того попит на них був дуже великий. Кінський генетичний фонд України збагатили також численні нові види, що самі зайшли до наших земель з близьких та далеких країв та країн. До того ж, запорозькі козаки, повертаючись з далеких військових походів, часто приводили з собою коней, захоплених як військовий трофей. В наших степах природі й людям було з чого вибирати, адже Україна знаходячись на перехресті військових та торговельних шляхів, мала коників звідусіль. Крім того, коней купували, міняли і..., ну що ж, ніде правди діти, і крали. Обопільно. Татари, поляки, запорожці, росіяни... Один в одного. Такі часи тоді були. Такі краї - прикордонні... Самі запорожці дуже цінували своїх коней, і на знак своєї особливої поваги, іноді дарували кращих коней гетьманам, панам в Україну і Польщу, вельможам і царям до Москви і Петербурга.

Прошло немало часу, але в історії України і надалі основою економіки продовжує залишатись сільське господарство. Розширюються посівні площі, що було зумовлено зростанням попиту на сільськогосподарську продукцію. Землеробство має, головним чином, зерновий характер. Поглиблюється його спеціалізація: якщо на Лівобережжі більше сіяли жита, то на Півдні — пшениці. З середини XVIII ст. в Україні почали вирощувати картоплю, що стало істотною зміною в розвитку не лише сільського господарства, а й життя українського населення в цілому. Починається культивування кукурудзи, цукрового буряку, соняшнику, на наукову основу поступово переводиться садівництво і виноградарство. Великі плантації займає тютюн. Удосконалюються сільськогосподарські знаряддя праці й агрокультура. Плуг стає масивнішим, придатнішим для орання важкого ґрунту. Починає застосовуватися багатопільна система землеробства, і в зв'язку з цим в тваринництві важливого значення набуває конярство, як єдине джерело тяглової сили та транспортний засіб.

Події початку ХХст. - імперіалістична і громадянська війни завдали великої шкоди конярству нашої країни, чисельність коней значно скоротилася, і тільки з 30-х років почалося відновлення господарства, в тому числі і конярства. Вже до 1929 р. поголів'я коней в СРСР збільшилося до 34,6 млн. голів. Були прийняті заходи щодо поліпшення роботи кінних заводів, конярських ферм і іподромів, усунення знеособлення у використанні коней у сільському господарстві та на транспорті, організовані державні племінні розплідники (госплемрассаднікі). У країні не тільки збільшилася кількість коней, яка досягла до 1941 р. 21 млн. голів, а й покращала їх якість. Заходи щодо поліпшення конярства здійснювалися через державні кінні заводи, госплемрассаднікі, державні заводські конюшні, племінні конярські ферми колгоспів і радгоспів.

У роки Великої Вітчизняної війни (1941 - 1945 рр.) конярству нашої країни знову було завдано великої шкоди, у тимчасово окупованих районах було знищено і заслано понад 7 млн. коней. Ще до закінчення Великої Вітчизняної війни уряд прийняв постанову про розвиток конярства, яке активізувало роботу з відновлення поголів'я коней в країні. Необхідно відзначити, що як у довоєнні, так і особливо в післявоєнні роки повсякденну турботу про розвиток галузі в країні провадив і велику конкретну допомогу надав С. М.

Будьонний, на його честь і з його безпосередньою допомогою з'явилась нова вітчизняна порода бойових військових коней з гордою назвою «Будьоновець». На початок 1946 р. поголів'я коней становило всього 10,7 млн. голів, але вже до 1953 р. воно було доведено до 15,3 млн. До цього часу в нашій країні значно зріс рівень технічного прогресу, що забезпечив майже повну механізацію основних енергоємних робіт не тільки на транспорті, але і в сільському господарстві. Сильно скоротилася потреба і армії в конях. Природно, все це не сповільнило позначитися на динаміці та чисельності кінського поголів'я. Уряд країни у 1981 р. розглянув питання про заходи щодо розвитку конярства. Ставиться завдання - збільшити поголів'я коней, поліпшити їх відтворення і раціональне використання на сільськогосподарських і транспортних роботах. Встановлено план вирощування лошаг в господарствах і здачі в порядку державних закупівель коней для забою на м'ясо, передбачені розвиток м'ясного табунного конярства, організація великих спеціалізованих конярських радгоспів і ферм м'ясного напрямку, а також ферм з виробництва кумису. Розроблені заходи щодо посилення матеріальної зацікавленості працівників, обслуговуючих коней. З метою подальшого вдосконалення існуючих та виведення нових порід, ліній та родин намічені заходи щодо поліпшення селекційно-племінної роботи в конярстві, а також розширення наукових досліджень з профілактики захворювань та лікування коней. Незважаючи на різке зменшення чисельності поголів'я коней в період з 1953 по 1981 р., робота з поліпшення їх якості тривала в 103 державних кінних заводах (СРСР), на племінних конярських фермах і іподромах. Тільки в післявоєнні роки було завершено виведення 12 нових порід і породних груп коней. Радянські майстри вищої школи верхової їзди (Сергій Філатов, Олена Петушкова) на конях вітчизняних порід завойовували золоті медалі на чемпіонатах Європи та світу. На міжнародних аукціонах племінних коней великим попитом користуються представники таких вітчизняних порід, як ахалтекинської, терської, буденновської, української верхової, орловської та російської рисистих, які дуже дорого цінуються.

Чималу гордість визиває і внесок в розвиток конярства Дніпропетровщини. Дніпропетровська СДЮШОР по кінному спорту, створена у 1962р. на базі простої кінно-спортивної секції при міському іподромі, розвинулась у великий комплекс по вихованню та підготовці спортсменів та фахівців з кінного спорту, формуванню резерва Олімпійської збірної команди України, підготовці збірної України по п'ятибiрству. З 1986 по 2010рр. тут було підготовлено 4 майстри спорту міжнародного класу, 42 майстра спорту, 182 кандидати в МС, 1342 спортсмена І-ІІІ розрядів. Серед сотен підготовлених школою спортивних коней - Чемпіон Олімпійських ігор 1980р. кiнь української верхової породи «Шквал», призер Всесвітніх кінних ігор в Римі 1998р. жеребець «Ахілес», чемпіони СРСР жеребці «Боб», «Зигар», «Хаймат», кобила «Догана» та інші, які і по цю пору складають гордість кінного спорту України.

На гідному рівні знаходяться і науковці Дніпропетровщини, науково-педагогічними працівниками, аспірантами та студентами Дніпропетровського державного аграрного університету (ДДАУ) – одним з найбільш відомих навчальних закладів аграрного профілю України та за її межами, тільки впродовж 2010-2011рр. опубліковано 12 монографій, 61 навчальний посібник, 12 підручників, 236 навчально-методичних рекомендацій, 222 наукові статті, отримано більше 36 патентів на винаходи, 38 заявок подано на розгляд, оновлено ряд навчально-наукових лабораторій, які забезпечені

новітнім науково-дослідним обладнанням. Підготовку висококваліфікованих спеціалістів аграрного спрямування, в тому числі спеціалістів по ветеринарній медицині та конярству, в університеті здійснюють 413 науково-педагогічних працівників, з них 40 докторів наук, професорів, 220 кандидатів наук, доцентів. Наукові здобутки університету визнані на світовому рівні.

Слід зазначити, що у теорію і практику конярства великий внесок внесли роботи вчених: фізіологічні процеси в організмі коней вивчав ще до нашої ери Гіппократ, а першою науковою працею була робота італійця К.Руїні (1618р.) про анатомію та лікування коней, у Лондоні в 1683р. вийшов науковий твір «Краткое начертание анатомии домашних животных», в радянський період цінні дослідження по анатомії коней були виконані Д.М.Автократовим, А.Ф.Климовим, П.А.Глаголевым, І.В.Хрустальновою. Великі внески в науку члена-кореспондента АН СРСР професора П. М. Кулешова (1854 - 1936), члена-кореспондента ВАСГНІЛ професора В. О. Вітта (1889 - 1964), професора М. А. Юрасова (1881 - 1936). Вивченням іпофізіології займались вчені Н.Ф.Попов, Н.В.Курилов, К.Р.Вікторов, А.И.Голіков, та інші. Великий внесок в практику конярства, підготовку спортсменів та укріплення інфраструктури і матеріальної бази кінного спорту сучасної України зробили організатор та перший директор Дніпропетровської СДЮШОР з кінного спорту Л.А.Китаєва, нинішній керівник П.В.Касьянов, заступник директора по спорту Л.Т.Велика, помічник директора В.В.Корчевський.

У ХХ ст. у зв'язку з бурхливим зростанням електрифікації і механізації процесів виробництва в промисловості, сільському господарстві та на транспорті чисельність коней у світі піддалася спочатку значного скорочення, потім спостерігалася тенденція до стабілізації поголів'я. В останні 10 років продовжує зменшуватися чисельність коней у більшості країн Європи, а також Азії. Стабілізувалося кінське поголів'я в Африці, Австралії, а на обох Американських континентах вона навіть збільшилася. Для багатьох країн, у тому числі й для України, велике значення має продуктивне конярство. Тому увага до цієї галузі тваринництва та її подальшому розвитку посилюється. Виробництво конини в 1980 р. в усьому світі склало близько 600 тис. т, а на окремих континентах - наступне: в Африці - 56 тис. т, в Північній і Центральній Америці - 249, в Південній Америці - 91, в Азії - 118 і в Європі - 164 тис. т. Серед європейських країн великим споживанням конини виділяються Бельгія (до 25 тис. т на рік), Франція та Італія. Більше, ніж Бельгія, імпортує і споживає конину Японія. Найважливіші експортери конини – Аргентина і, колись, СРСР. Велику перспективу розвитку має не тільки м'ясне, але й молочну конярство. Для народів ряду країн кумис, що готується з молока кобил, є національним напоєм.

І у ХХІ столітті конярство є важливою галуззю сільського господарства. В окремих районах країни на конях виконують значний обсяг сільськогосподарських робіт (до 20%). У ряді випадків такі види робіт, як підвіз води та обробка корнеклубнеплодов, обслуговування тваринницьких ферм, задоволення побутових потреб працівників сільського господарства і деякі інші, економічно вигідніше виконувати на конях. У важкопрохідній місцевості коні нерідко використовуються як в'ючні тварини. Особливо велике значення коней у отгонному тваринництві з обслуговування отар, гуртів і табунів. Велике значення має розвиток промислового м'ясного конярства, а також використання коней для отримання молочної продукції. З кобилячого молока готують цінний напій -

кумис. Завдяки цілющим властивостям кумис широко застосовують при лікуванні туберкульозу, а також ряду шлунково-кишкових захворювань. У зв'язку з цим у багатьох санаторіях існують ферми і цехи з виробництва кумису. Багато народів протягом кількох століть вживають в їжу конину. У конини мало жиру і молоде кінське м'ясо має високі смакові якості. Молода конина - цінний компонент при виготовленні твердокопчених ковбас.

На даний час значно поширюється і розвивається популярність верхової їзди та кінного спорту. Кінь поставлений на службу фізичному розвитку, поліпшення здоров'я, активному і повноцінному відпочинку людини.

Спортивне конярство розвивається у бік масовості. Збільшується кількість як аматорів, так і професіоналів. Найажливіші та найпопулярніші види кінних змагань:

Конкур- (фр. *concours hippique* — кінні змагання) — змагання з подолання перешкод верхи на коні, що проходять на конкурному полі. Конкур стали проводити з середини XIX сторіччя в Бельгії, потім в Франції та Італії.

Вище всіх на неосідланому коні на ім'я Ред Флайт стрибнув Майкл Уїтейкер в Дубліні в 1982 році - 2,13 м. Рекорд Європи у висотному стрибку (2,35 м) встановив в 1988 році швейцарець Маркус Фукс на світло-сірому коні вестфальської породи на ім'я Пушкін. Зображення верхової їзди є на персидських грав'юрах, датованих приблизно 3000 роком до н. е. Перші змагання з подолання перешкод (конкури) було організовано в манежі на вулиці Іслінгтон в Лондоні в 1869 році. Змагання з подолання перешкод було вперше включено в програму Олімпійських ігор в 1912 році.

Виїздка- вид кінного спорту, змагання з мистецтва керування конем, вища школа їзди верхи. На змаганнях вершник та кінь виконують різні елементи їзди верхи в певній послідовності: приймання, менкі, пасаж, піафе, складні повороти та піруети.

Триборство- вид конного спорту, який складається з манежної їзди (день перший), польових випробувань (день другий), та подолання перешкод, конкуру (день третій). Всі випробування повинні проходити на одному коневі, дозволяють оцінити підготовку як спортсмена-вершника, так і четвероногого партнера.

Бурхливо розвивається кінний туризм. Спорт, селекція і бізнес зараз стали ланками одного ланцюга: чим вищі спортивні результати, тим дорожче коштуватимуть коні, на яких їх досягнуто. Наприклад, після того, як на Олімпіаді в Москві наші спортсмени посіли 1-3 місця на конях Української верхової породи, ціни на цих тварин злетіли. Щороку в Києві проводилися міжнародні аукціони, на яких продавалися українські скакуни.

Окрім професійного та аматорського кінного спорту поширюється та набуває неабияку популярність іпотерапія (від грецького слова «гіппос» - кінь) метод лікування, заснований на взаємодії людини з конем, адаптованим до можливостей хворого в опануванні верхової їзди.

Про сприятливий вплив верхової їзди на хворих і поранених свідчать ще записи у працях античних медиків і лікарів Середньовіччя. Діапазон захворювань, при яких забезпечується швидше й повне, ніж при традиційному лікуванні, видужання або стійке поліпшення стану хворого, надзвичайно широкий. Ефективно лікуються іпотерапією шлунково-кишкові захворювання, хвороби і травми опорно-рухового апарату, серцево-судинні захворювання. Лікування верхи дуже помічне для реабілітації післяхірургічних операцій, при наслідках поліомієліту, простатитах і гінекологічних захворюваннях,

сколіозах і остеохондрозах. Іпотерапія рекомендована пацієнтам із неврологічними порушеннями різної етіології, розсіяним склерозом. Особливо помічною іпотерапія виявилася у реабілітаційній практиці з дітьми, які страждають на дитячий церебральний параліч, ранній дитячий аутизм, олігофренію.

Температура тіла коня вища від температури людини на 1,5–2 °С. М'язи спини коня, що йде, розігрівають і масажують м'язи ніг вершника, нормалізують м'язовий тонус і підсилюють кровообіг у кінцівках. Кінь чинить на вершника потужний емоційний вплив, що дозволяє використовувати іпотерапію для лікування психоемоційних розладів, фобій та інших порушень психіки. Між вершником та його конем налагоджуються близькі дружні стосунки, що дуже важливо для невпевнених у собі й самотніх людей. Особливо ж — для дітей, які страждають на аутизм.

В Україні, за офіційними даними Мінагропроду, сьогодні нараховується 443,4 тис. голів коней, із яких 5776- племенні, розведенням яких займаються 24 конезаводи, 84 племенних репродуктори та 4 конюшні. Випробуваннями коней займаються 5 іподромів та 14 трандепо. На території України розводять 13 порід коней (всього в світі нараховується близько 270). Найчисельнішими за кількістю є коні української верхової породи, орловські російські рисаки, новоолександрійські ваговози, а також гуцульська порода. Крім основних п'яти-шести порід, є ще менш чисельні, такі як арабська порода коней. Їх розведенням займаються в Тернопільській області. Також в Україні розводять німецькі породи коней — вестфальську і тракененську.

В умовах реформування агропромислового комплексу та з переходом до ринкової економіки, розвиток конярства сприятиме вирішенню важливих виробничих, економічних і соціальних питань. Нині роль і значення коней у народному господарстві держави має комплексний характер.

Проте галузь конярства на сьогодні не конкурентноспроможна і не дає бажаних прибутків. Відбувається значне скорочення чисельності племінних, спортивних та робочих коней. Показник відтворення в цілому по Україні має тенденцію спаду. Залишається незадовільний (неефективний) стан структури поголів'я коней. В племінних господарствах й надалі відчувається відсутність висококласних жеребців-плідників. Основною причиною, яка стримує розвиток конярства в Україні є відомча роз'єднаність суб'єктів конярства, недосконала структура їх управління, яка не дозволяє здійснювати єдину політику щодо розвитку галузі конярства.

З метою підвищення ефективності розвитку галузі, упорядкування організаційної системи ведення конярства в Україні була створена робоча група при Міністерстві аграрної політики та продовольства і вже розроблена програма відродження та розвитку українського конярства. Прийнято рішення про реалізацію масштабного проекту відродження усіх іподромів та розграбованих 14 конезаводів. При умовах партнерства держави та часного бізнесу галузь має перетворитися в оазиси краси, сили та гордісті за нашу країну! На даний час вже повернуто державі 50 тис. гектарів землі для розвитку конярства, прийняті заходи для подальшої рішучої ліквідації безладу в галузі, відродження славних традицій кінних змагань, селекції скакунів, створення мережі дитячих реабілітаційних клінік для хворих на ДЦП, тощо... .

Скільки існуватиме людство, стільки людині допомагатиме й кінь. Будуть змінюватися форми використання коней, у зв'язку із науково-технічним прогресом, тим не менше, така галузь як конярство в Україні існуватиме, також і тому, що в кожного українця в генах закладена любов до тварин, надто до коней, і цю прихильність обов'язково потрібно жити!

Список використаної літератури:

1. Гопка Б.М., Хоменко М.П., Павленко П.М. Конярство. – К.: Вища освіта. – 2004
2. «Сільські вісті» №53 12.05.2010р. О.Карпенко «Люди і коні, проблеми галузі»
3. «Дзеркало тижня» №44, 10.10.2001р. Ю.Бабіров «Прощайте і здорові будьте, коні!»
4. «Нетрадиційне конярство» Б. М. Гопка, В. Д. Судай, В. Є. Скоцик 2008р. «Зооінженерія».
5. Журнал «EQUISVIT», 2011
6. Скалюк І. Господарсько-корисні ознаки помісей, поліпшених торійською і латвійською породами коней. // Тваринництво України. – 2000р.
7. Старчеус А.П., Оненко В.І. Кінь у присадибному і фермерському господарстві. // Бібліотека ветеринарної медицини. – 2001. - №8-9
8. Судай В.Д. Використання коней в умовах реформованого сільськогосподарського підприємства. – Вінниця. – 2001.
9. Пономаренко Н.Н., Черный Н.В. Коневодство. – Харьков. – Эспада. – 2001

Посилання:

1. <http://www.cnshb.ru/AKDiL/0005/base/i1.shtm> Урусов С.П. Книга о лошади
2. <http://status-studfarm.com/ukranian-warmblood/> Украинская верховая порода
3. <http://www.dcp.org.ua/parents/reabil/ipo.html> Іпотерапія
4. <http://dneprhorses.wordpress.com/> Кінно-спортивна школа Олімпійського резерву.